

JOURNAL OF SOCIAL AND HUMANITIES SCIENCES RESEARCH

Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi

Open Access Refereed e-Journal & Refereed & Indexed

Article Type	Research Article	Accepted / Makale Kabul	24.10.2019
Received / Makale Geliş	19.08.2019	Published / Yayınlanma	25.10.2019

DİSİPLİNLERARASI ETKİLEŞİMLERİN BASKİRESİM SANATINA YANSIMALARI

REFLECTIONS OF INTERDISCIPLINARY INTERACTIONS ON THE ART OF PRINTMAKING

Dr. Öğr. Üyesi Erol Murat YILDIZ

Giresun Üniversitesi, Görele Güzel Sanatlar Fakültesi, Resim ve Baskı Sanatları Bölümü,
Giresun / TÜRKİYE, ORCID: 0000-0003-1065-0771

Arş. Gör. Dr. Murat ASLAN

Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Ankara / TÜRKİYE,
ORCID: 0000-0002-3698-2232

Doi Number: <http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.1519>

Reference: Yıldız, E. M. & Aslan, M. (2019). Disiplinlerarası Etkileşimlerin Baskiresim Sanatına Yansımaları. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 6(43): 3153-3161.

ÖZ

Sanatın kronolojik dizgisine bakıldığında, plastik sanatların diğer alanlarına paralel bir gelişim göstermiş olan baskiresim sanatı, bünyesinde bulundurduğu geniş teknik olanaklarıyla hemen her dönem sanat ortamlarının vazgeçilmez bir ifade aracı olmuştur. 1940'lerden sonra resmin tuval dışına çıkmasıyla, yüzey ve plan ilişkilerinde meydana gelen yenileşme hareketleri, sanatçıların bakış açılarını değiştirmelerine sebebiyet vermiş ve beraberinde readymade, fotokolaj ve frotaj gibi tekniklerin yeni ifade biçimleri olarak çağdaş sanatın içerisine dahil olmasına olanak sağlamıştır.

1950'lerde sanat dünyasının kalbinin Amerika'da atmaya başlamasıyla birlikte baskı sanatlarıyla eser üreten sanatçı sayısında da artış gözlenmiştir. Seri üretime imkân veren baskı, endüstri kültürüne uygun yapısıyla pop art sanatçıları için önemli bir teknik olmuştur. Andy Warhol, Jasper Johns, Robert Rauschenberg ve Claes Oldenburg gibi birçok sanatçı özellikle serigrafi ile ve diğer baskı teknikleriyle birçok çalışma yapmıştır. 20. yy.'ın ortalarından itibaren önce Avrupa'da, sonrasında ise Amerika'da gerçekleşen sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel değişim ve gelişimlerden baskiresim sanatı da etkilenmiş ve çağdaş anlayışlar çerçevesinde sanatın ivme kazanmasına katkıda bulunmuştur. Bu araştırmada amaçlanan baskiresim sanatında disiplinlerarası etkileşimle gerçekleşen çağdaş yaklaşımların betimlenmesidir.

Anahtar Sözcükler: Baskiresim, Çağdaş Sanat, Pop Sanat

ABSTRACT

When we look at the chronological order of art, printmaking, which has developed in parallel with other fields of plastic arts, has become an indispensable means of expression in art environments with its wide technical possibilities. After the painting went out of the canvas after 1940s, the renewal movements that occurred in surface and plan relations caused the artists to change their points of view, and also enabled the techniques such as readymade, photocopying and frotage to be included in contemporary art as new forms of expression.

As the heart of the art world began to beat in the 1950s, the increase of the number of artists producing works with printarts has been observed. Printing, which enables mass production, has become an important technique for pop art artists with its structure suitable for industrial culture. Many artists such as Andy Warhol, Jasper Johns, Robert Rauschenberg and Claes Oldenburg have done many works, especially with screen printing and other printing techniques.

The art of printmaking has been influenced by socio-economic and socio-cultural changes and developments that took place in Europe and America after the mid-20th century and contributed to the acceleration of art within the framework of contemporary understanding. The aim of this study is to describe the reflections of contemporary approaches in interdisciplinary interaction in printmaking.

Keywords: Printmaking, Contemporary Art, Pop Art

1. GİRİŞ

Paul Gauguin, “Sanat ya çalıntıdır ya da devrim” ifadesi ile sanatçının daha önceden dayatılan yöntemleri ve yapıları tekrar etmek yerine, farklı bakış açıları ve yenilik yaratma arayışı içinde olması gerektiğini vurgulamaktadır.

Sanat sadece özgür ruhlu, yaratıcı ve sorgulayıcı insanların yapabileceği bir disiplindir. Sanat, kişinin yaşamı boyunca hem fiziksel hem duygusal etkenlerin kendine kattıklarını sadece ona özgü bir biçimde ifade etme çabasıdır. Kant’a göre bir sanat eserini ancak dehaler ortaya koyabilir. Dehaları da genel kurallara bağlamaya olanak yoktur. Tam tersine yaratma, sanatçı için doğuştan bir şeydir (Akarsu, 1994:46).

Sanatsal süreçte yeni anlamlar ve yeni biçimlerin bazen özverili çalışmalar ve sayısız denemeler sonucunda oluşabildiği gibi, birden bire ortaya çıktığı da görülebilmektedir. Sanatta öz ve biçim değişimleri, toplumsal değişimlerin sonucunda ortaya çıkmıştır. Yeni biçimleri, eninde sonunda yeni öz belirlemektedir. Yeni bir özün zaman zaman eski biçimlerle dile getirildiğine rastlanmaktadır, ama yeni özün eski kalıpları parçalarcasına ortaya çıkıp yeni biçimler yarattığı da görülmektedir (Fischer, 2012:168).

“Kurt Schwitters sanatı hayat gibi açıklanamaz bir kavram olarak tanımlamaktadır. Sanat eseri, öğelerin sanatsal olarak değerlendirilmesi sayesinde varlığa gelir. Schwitters bu görüşünü “Malzemenin ne olduğu asli değildir, asli olan yalnızca biçim vermedir. Malzeme önemsiz olduğundan, resim hangi malzemeyi gerektirirse onu kullanırım. Farklı türden malzemeleri kendi aralarında uyumlu kılarak, sırf yağlı boya ile resim yapmaya göre daha üstün bir durum elde ederim; zira renk üzerine renk uygulamanın yanı sıra, çizgi üzerine çizgi, biçim üzerine biçim gibi hatta malzeme üzerine malzeme uygulayırım. Örneğin çuval bezi üzerine ahşap.” şeklinde açıklamaktadır. Bu sanatsal yaratma tarzını doğuran dünya görüşüne ise “Merz” adını vermektedir (Artun, 2013:157).

2. BASKİRESİM SANATINDA YENİ BAKIŞ AÇILARI

Her alanda olduğu gibi özgün baskiresimde de yaratıcılığın sonu yoktur. Gerek içerik olarak gerekse de biçimsel olarak farklılık gösteren yeni düşüncelere, deneysel çalışmalara açık olmak gelişmenin ön koşuludur. Baskiresim, sanat disiplinleri içinde teknik sınırları ve kuralları en fazla belirlenmiş sanat alanı olarak bilinmektedir. Kalıp hazırlanarak kâğıt üzerine basılması, numaralandırılması, imzalanması, çerçeve içinde sergilenmesi gibi katı kuralları günümüzde de hala etkisini göstermektedir. Aslında bu kurallar suistimale açık olan baskiresmin ahlaki sınırlar içerisinde çoğaltılabilmesini sağlamak amacıyla belirlenmiştir. 1900’lü yıllarda baskiresim, sanatçılar arasında ilgi odağı olmuş ve bu ilgi deneysel arayışları da beraberinde getirmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında sanat ve estetiğe yönelik geleneksel bakışın sorgulanmasıyla beraber ortaya çıkan yeni yaklaşımların ve disiplinlerarası çalışmaların yaygınlaşması, baskiresmin diğer disiplinlerle ilişkili üretimlerinin ortaya çıkmasına önayak olmuştur.

Her dönemin getirdiği yeni buluş ve düşüncelerle resmin yüzey yapısında görülen değişimler birbirini izlemeye devam etmiştir. 1940’lardan sonra sanat yapıtları kendilerini içerik ya da anlamları ile birlikte, yeni yaratılmış yüzey ve plan ilişkileri bağlamında resmin tuval sınırlarını zorlayan akımları da beraberinde getirmiştir. Yaratma süreci yeni deneyimler, biçimler ve tekniklerle yeni anlatımlara doğru gelişmekte ve farklılaşmaktadır (Gombrich, 2011:602).

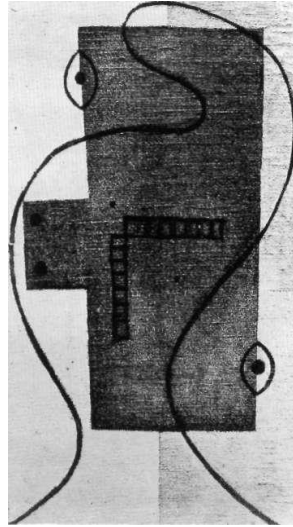
Sanatçılar modern çağdan önce; tuval, kâğıt ve boyalar aracılığıyla çalışmalarını oluşturuyorlarken, modern çağa gelindiğindeyse bu araçlara fotoğraf kamerası ve kimyasal maddeler de eklenmiştir. İster boyayla ister kimyasal yollarla oluşturulsun, özünde yüzey üzerindeki bir görüntüdür resim. Her resim de mutlaka bir teknik ve yöntemle meydana getirilir. Bu ister yağlıboya, ister baskı teknikleri (gravür, taş, ipek, ağaç) veya fotoğrafla olsun, her tekniğin kendine has özelliği ve etkileri vardır (Yılmaz, 2006:24).

Modern sanatın tam olarak ne zaman başladığı yaygın bir tartışma konusudur. Bazıları 1784’te Jacques-Lois David’in “Horatların Yemini” adlı tablosunu yapmasıyla modern sanatın başladığını söylerken, bir başka görüş ise 1850’lerden sonraki Fransa’yı işaret etmiştir. 1890’larda başlayan bu kültürel dönüşüm, şaşırtıcı çeşitlilikte akımların uç vermesine olanak sağlamıştır: “Yeni-izlenimcilik, sembolizm, fovizm,

kübizm, fütürizm, dışavurumculuk, yapısalcılık, metafizik resim, dadaizm, gerçeküstücülük, sosyal gerçeklik, soyut dışavurumculuk, pop art ve yeni dışavurumculuk". Bütün bu hareketlerin ortak noktası ise resim sanatının imkânlarını keşfetme çabası olmuştur (Grzymkowski, 2015:161).

20. yüzyılın ilk çeyreğinde resim, kendini keşfetmekle meşgulken bu sırada fotoğraf, film ve baskı teknolojisi de hızla gelişmektedir. Her şeyden önce, görüntü teknolojisi görme tarzımızı değiştirerek yaratıcılığımızı geliştirmiştir (Yılmaz, 2006:25). Baskıresim sanatı da sanat dünyasındaki diğer konularda olduğu gibi esas patlamayı 20.y.y.'da yapmıştır. Bu çağın ilk ve en önemli temsilcisi, gravür, taşbaskı, ağaç baskı, linol baskı ve serigrafisi dahil olmak üzere 1000'i aşkın baskı üreten ve Kübizm'in öncüsü olan İspanyol sanatçı Pablo Picasso'dur. Üretimlerinin çoğunu daha çok Fransa'da gerçekleştiren sanatçı, baskı sanatına yeni bir ruh kazandırmış ve Braque, Matisse, Rouault, Chagal, Joan Miro, Max Ernst, Salvador Dali gibi birçok ünlü sanatçıyı etkilemiştir.

Picasso, her zaman için başka bir yöntem denemeye hazır olmuş, arada sırada, en alışılmadık deneylerden geleneksel sanat biçimlerine dönmüştür. Hiçbir yöntem veya teknik, Picasso'yu sanatsal haz anlamında uzun süreli doyurmak için yeterli gelmemiştir. 20. yy'ın büyük ustasının bazen seramik çalışmak için, resim yapmayı bıraktığı zamanlara rastlanmıştır.

Resim 1. Pablo Picasso "Baş" Tuval Üstüne Yağlıboya ve Kolaj-1928

Yukarıda görülen çalışmaya baktığımızda "Baş" biçimini, kaba yüzeyli bir malzemeden kesip çizimine yapıştırmış, sonra da şematik gözleri, birbirinden olabildiğince uzak olacak şekilde kenarlara yerleştirmiştir. Kırık bir çizgi ile ağzı ve dişleri betimlemiş, dalgali bir çizgi ekleyerek başın dış hatlarını ima etmiştir. Aslında bu çalışmada Picasso'nun amacı, en beklenmedik biçimlerden ve malzemelerden yararlanarak bir insan başı imgesi oluşturma fikrini, hangi noktaya kadar götürebileceğini bulmaktır (Gombrich, 2011:576).

Pablo Picasso, Georges Braque gibi modernist ressamın ilk kolaj denemelerinde gazete, duvar kağıtları ve muşamba gibi seri üretim nesnelere resimlerine katmaya başladılar. Bu çalışmalar her ne kadar buluntu nesnelere ve uyarlanmış unsurlara taşısaya da ayırt edilebilir ölçüde özgün yeni sanat yapıtlarıdır. Bu elbette devrimci bir tavrıdır. Ancak Marcel Duchamp'ın buluntu nesnelere çalışmaya başlamasından itibaren "sanat" tanımı temelli değişecektir.

20. yüzyılın en önemli sanatçılarından biri olarak kabul edilen Duchamp geleneksel estetik kuralları yıkarak sanat eseriyle günlük nesnelere arasındaki sınırı ortadan kaldırmıştır. Eserlerinde insan yapısı herhangi bir objeyi sadece imzalamak suretiyle "readymade" (hazır-yapıt) olarak sunmayı ilke edinen Duchamp'ın bu çalışmaları sanatta devrim etkisi yaratmıştır (Grzymkowski, 2015:85). Picasso ve Braque'ın çalışmalarında buluntu malzemeler kompozisyonun birer parçasıyken, Duchamp'ın çalışmalarında direkt eserin kendisi olarak karşımıza çıkmaktadır (Yılmaz, 2006:119).

Picasso ve Braque'ın kolaj tekniğinden etkilenen bir diğer sanatçı Max Ernst'tir. Ama onlardan farklı olarak imgelerini anatomi kitaplarından ve ilginç fotoğraflardan almıştır. Onun çalışmalarında mantık

dışı ilişkiler kurmasına yardımcı olan bu fotoğraflar, aynı zamanda devamlı bir arayış içinde olmasına da olanak sağlamıştır.

Örneğin ‘Frotaj’ (cılalama) tekniği bunlardan birisidir. Ernst, bu tekniği; bir gün meyhanede otururken damarları iyice belirginleşmiş bir döşeme tahtasının üstüne bir kağıt yerleştirdikten sonra kurşun kalemle üzerini karalayarak bulmuştur. Karalama sonunda alttaki tahtanın dokularının kağıt üzerinde yavaş yavaş belirginleşmesi sanatçıyı çok etkilemiştir. Frotaj’dan türettiği ve ‘reklaj’ (kazıma, inceltme) adını verdiği teknikte ise yüzey üzerine sürdüğü kat kat boyaları, bazen henüz kurumadan bazen de kuruduktan sonra tarak ve cetvelle kazıyarak ilginç görüntüler oluşturmuştur. Oscar Dominquez’dan öğrendiği ‘dekalkomani’ tekniğindeyse boyalar kurumadan üzerine ikinci bir plaka yapıştırıp kaldırmıştır (Yılmaz, 2006:140-141). Ernst ayrıca erken dönemden itibaren üç boyutlu hazır nesnelere kullanarak, resmin sınırlarını zorlamıştır.

1920’lerde Avrupa’da ortaya çıkan gerçeküstücülük ile sanatçılar, gerçek ve bilinçdışı imgeleri bir araya getiren bir anlayış ile gerçeküstü eserler üretmişlerdir. Bu dönemde estetik kurallardan bağımsız, otomatik bir biçimde yapılan sanatsal çalışmalar görülmeye başlanmış ve İngiliz sanatçı Stanley William Hayter tarafından gravür tekniğine uyarlanmıştır (Tallman, 1996:178). Teknikler ve malzemeler üzerindeki deneysel arayışlar, baskı sanatlarındaki olanakları ve görselliği arttırmıştır. 20. yüzyılda sanattaki yenilik arayışları Avrupa’dan sonra Amerika’da da görülmüş, sanatta büyük çaplı değişimler meydana gelmiştir.

Resim 2. Stanley William Hayter “Laocoön” Engraving and Etching-1943

Büyük Buhran olarak da adlandırılan 1930 Dünya ekonomik krizi sırasında Amerikan piyasasını harekete geçirmek için yaygın ve etkin bir reklam tanıtım ve propaganda hareketine ihtiyaç duyulmuştur. Bu amaçla içinde ipekbaskı üniteleri bulunan ve kısa adı “WPA” olan Work Progress Administration baskı sanatları projesi oluşturulmuştur (Heller, 1972: 271). Bu proje kapsamında Antony Velonis (1911-1997) WPA desteği ile sanatçıların, tasarımcıların ve teknisyenlerin işbirliği içerisinde çalışmasına izin verilen bir ekran-baskı atölyesi kurmuştur. 1936 yılında sanatçı Velonis Büyük Buhran sırasında Work Progress Administration ABD New Deal programı baskı afişi için en büyük ticari ekran baskı sürecini anlatan bilimsel eserini yazmıştır (Grabowski ve Fick, 2009:56).

1935-1943 yılları arasında Amerika’da Federal Sanat Projesi (WPA-FAP) kapsamındaki üretimler ile baskiresim önemli bir ivme kazanarak, birçok baskiresim atölyesinin açılmasına katkıda bulunmuştur. Bu atölyeler, sadece baskiresim alanında çalışma yapanlara değil aynı zamanda farklı alanlarda sanat yapan sanatçılara da hizmet verdiği için, farklı disiplinlerin baskiresim ile buluşmalarının da merkezi olmuştur. Bu farklı alanlardan gelen sanatçılar, bu atölyelerde geleneksel baskının sınırlarını zorlayarak yenilikçi uygulamalar gerçekleştirmişlerdir.

Başta Atölye 17, Tamarind, Pratt Contemporaries, ULAE olmak üzere bazı atölyelerin çalışmaları bu yenilikçi uygulamaların yaygınlaşmasını sağlamıştır. Bu atölyelerde çalışan bir kısım sanatçılar kendi üsluplarında baskiresim yaparken, bir kısım sanatçılar da baskiresmin olanaklarından yararlanarak yeni

arayışlar içerisine girmişlerdir (Esmer, 2014). Hayter'in Atölye 17'si, 1927'de Paris'te kurulmuş ve baskı tekniklerinin geliştirilmesini ve deneysel olarak incelenmesini amaçlamıştır. Baskıresimde yeni anlatım olanaklarının geliştirilmesine imkân veren atölye, 1940'lı yıllarda Amerika'ya taşınmış, sonrasında 1950'de tekrar Paris'e dönmüştür. Hayter çevresindeki sanatçıları etkilemiş ve onlara denemeler yapmaları konusunda ilham vermiştir. Bunlar arasında Marx Ernst, Joan Miro, Yves Tanguy, Pollock ve Barnet Newman gibi pek çok isim yer almaktadır.

Rauschenberg de bir sanat eseri yapmak için kullanmak istediği her şeyi kullanılabilir görmüştür. Başta Picasso ve Braque olmak üzere Schwitters ve Ernst'in kolaj çalışmalarını incelemiş ve bunları kendi amaçları doğrultusunda uygulamıştır. Kompozisyona dâhil ettiği nesnelere ne kadar sıradan olursa olsun, sanatçı onları yine de belli bir düzene göre yan yana getirerek, belirli bir estetik görünüm vermiştir. Öylece yapıştırılmış izlenimi veren şeyler, yine de belli bir kompozisyon endişesiyle, sanatsal kaygılarla bir araya getirilmiş çalışmalardır (Yılmaz, 2006:184). Rauschenberg 1950'lerde "asamblaj" adını verdiği, resimsel kompozisyon oluşturma adına basılı şeyleri ve başka materyalleri tuval yüzeyine uygulamaya yönelik kaygılarına, sonrasında her türlü materyal ve gerçek objeleri katarak devam etmiştir. Rauschenberg'in çalışmalarındaki çağrışımlarının çokluğu, kişinin tek tek unsurları aynı anda çok farklı şekillerde okumasına olanak tanımaktadır.

Rauschenberg, kariyerinin başlangıcından itibaren farklı teknikler ve her çeşit materyali kullanarak özgür ve deneysel çalışmalar yapmıştır. Örneğin; 1949'da modelini ışığa duyarlı bir proje kâğıdına yüz üstü yatırıp, dolgu ışığına boğarak etkileyici figür kompozisyonları yapmıştır. Başka bir çalışmasında John Cage'e, tekerleri mürekkeplenmiş Model A Ford'unu birbirine tutturulmuş 670 cm uzunluğundaki kâğıtların üzerinde sürdürerek 'Otomobil Tekerlek Baskısı' nı gerçekleştirmiştir. 1952'de yaptığı siyah resimlerinde, yırtık ve buruşuk gazete kâğıtlarını serip onların üzerinde yer alan yazıların gri değerlerinden yararlanarak çalışmalarını oluşturmuştur. Rauschenberg "resmin ilk fırça darbesi bile gri bir kelimeler haritasının üzerinde pozisyon alacaktır" sözleriyle kullandığı hazır nesnelere çalışmalarına yaptığı olumlu katkıyı vurgulamak istemiştir. Bunu izleyen kırmızı resimlerde, Rauschenberg kompozisyonlarında giderek daha fazla atık malzeme kullanmaya başlamıştır (Fineberg, 2014:168-169).

Resim 3. Robert Rauschenberg "Retroactive-I" Tuval Üzerine Yağ, Serigrafi ve Mürekkep Baskısı-1964

Rauschenberg'in buluntu görüntülerin birleştirilmesi üzerine inşa ettiği Dante çizimleri de yine değişik malzemeler ve materyallerle yaptığı denemeler sonucu ortaya çıkmıştır. Bu denemelerde gaz yağı ile ıslatıldığında, dergilerden alınmış reproduksiyonları arkalarına boş bir tükenmez kalemle ovarak kağıda geçirebildiğini keşfetmiştir. Bir başka örnekte ise Rauschenberg 1960'ların başlarında yapmış olduğu bir seriyi izleyicilerin görüntüleri kavramalarına yardımcı olmak için şiirlerle birlikte sergilemiştir (Fineberg, 2014:174).

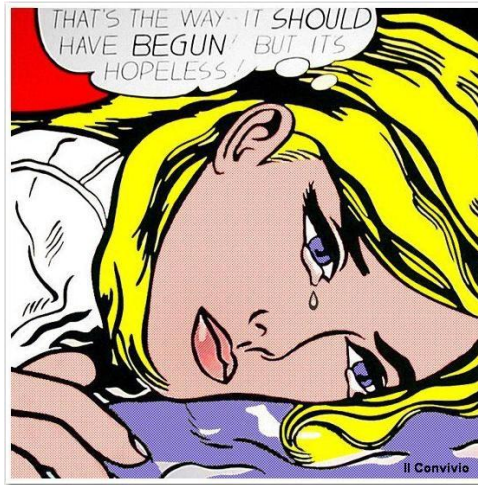
Joan Miro da hayatı boyunca gravür ve litografi gibi çeşitli baskı teknikleriyle çalışmalar yapmıştır. Miro “Benim için gravür önemli bir ifade aracıdır. Bir kurtuluş, genişleme ve keşif aracı oldu. Bununla birlikte başlangıçta tekniğin kısıtlamalarının, geleneksel araçlarının ve yöntemlerinin mahkûmuydum. Bunlara dayanmak zorunda kaldım ve sonradan ellerime ve gözlerime devasa bir olasılıklar alanı açıldı.” cümlesiyle baskı tekniklerinin resimlerini zenginleştirdiğini ve sanatı için kendisine yeni fikirler verdiğini vurgulamaktadır.

3. POP ART'TAN GÜNÜMÜZE BASAKİRESİM SANATI

1950 ve 60'lı yıllarda önce İngiltere’de, sonrasında değişik koşullarda ve birbirinden bağımsız bir şekilde ABD’de ortaya çıkan Pop Art, kitle kültürüne ait imgeleri kullanan sanat akımıdır. “Pop” terimi ilk kez, Londra’da Çağdaş Sanat Enstitüsü bünyesinde oluşturulan ve A. ve P.Simithson, Hamilton, Paolozzi, gibi sanatçı ve mimarlarla John Ma Hale, Lawrence, Tony Del Renzio ve Alloway gibi eleştirmenlerden oluşan Bağımsızlar Grubu’nun 1954-57 yılları arasında yaptığı bir dizi toplantıda kullanılmıştır (Rona, 2008:1272).

1950’lerde sanat dünyasının kalbinin Amerika’da atmaya başlamasıyla birlikte baskı sanatlarıyla eser üreten sanatçı sayısında da artış gözlenmiştir. Seri üretime imkân veren baskı, endüstri kültürüne uygun yapısıyla pop art sanatçıları için önemli bir teknik olmuştur. Andy Warhol, Jasper Johns, Robert Rauschenberg ve Claes Oldenburg gibi birçok sanatçı özellikle serigrafiyle ve diğer baskı teknikleriyle birçok çalışma yapmıştır.

Başlangıçta sadece tüketim reklamlarının gereksinimini karşılamak gibi ticari bir amaca hizmet eden bu hareket, sonraları sanat ortamının da bir yöntemi olmaya başlamıştır. Serigrafi tekniği günümüze kadar özellikle Amerika’da önemli bir sanat hareketi olarak Roy Lihtenstein ve Tom Wesselman gibi dünyaca ünlü sanatçılar tarafından resim üretiminde özgürce kullanılmıştır (Pekmezci,1992:14). Pop Art sanatının sembol isimlerinden biri olan Amerikalı sanatçı Roy Lihtenstein (1923-1997) Benday noktacıları ile oluşturduğu çizgi roman karelerinde serigrafi tekniğini sıklıkla kullanmıştır.

Resim 4: Roy Lihtenstein “Umutsuz” Kağıt Üzerine Serigrafi, 1970

2. Dünya Savaşı’ndan sonraki süreçte, endüstriyel ürünlerin işaretlenmesi ve markalanmasında çok kullanışlı bir baskı tekniği olduğunun farkına varılan serigrafi birçok alanda etkin bir teknik haline gelmiştir (Aysan,1985:22).

Rauschenberg’in yaptığı gibi öznel deneyimin kaosunu ele geçirmeye çalışmak yerine, Johns gerçek objeleri yapıtta objelerin anlamlarını iyice sindirerek, titiz ve kontrollü bir biçimde kullanmıştır. 1955 yılında gerçekleştirdiği Tango’da, yüzeye şablonla çizerek obje ile ifade ettiği düşünce arasındaki ayrımı kaldırarak, başlığın sözlü varlığını yapıttında kullanır. Aynı zamanda tuvalin arkasına, resmin önünden dışarı çıkan kurma anahtarları ve ses dışında görünmez, elle tutulmaz olan ama çalışır durumda bir müzik kutusu tutturmuştur (Fineberg, 2014:197). Rauschenberg resimlerindeki objeleri, spontan ve doğaçlama bir tavırla seçer ve uygularken, Johns aynı işlemi sinir bozucu bir tedbir ve dikkatle uygulamıştır.

Resim 5: Tom Wesselmann “Still Life”Sunta Üzerine Akrilik, Kumaş Kolajı, Fotogravür, Metal vb. Malzemeler-1962 (americanart-2019)

Şüphesiz ki serigrafi (ipekbaskı) tekniğinin, endüstri kültürüne özgü üslubu ile dünya ülkelerine tanıtılmasında, Pop Art akımının en önemli temsilcilerinden kabul edilen ve “Herkes bir gün 15 dakikalığına ünlü olacak” sözü ile sanat literatürlerindeki yerini almış, Amerikalı sanatçı Andy Warhol’un (1928-1987) katkıları büyüktür.

1961’de Andy Warhol, görüntüleri defalarca kopyalamak için foto elek baskıları kullanmaya başlamış ve 1962’de Rauschenberg ile Johns’u da bu teknikle tanıştırmıştır. Rauschenberg’in çabucak benimsediği bu teknikle, buluntu nesnelere gerçek nesnelere yerini almış ve büyük foto elek baskı resimlerde, çağrışımların daha da serbest bir şekilde birleşmesine olanak tanımış ve sanatçının standart resmetme tekniği haline gelmiştir (Fineberg, 2014:176).

Warhol serigrafi baskı çalışmalarını kağıt ile birlikte tuval üzerine de basarak, sadece geleneksel baskı tekniklerini değil tuval resmini de yeniden yorumlamıştır. Benzer bir yaklaşım Rauschenberg’in kombine resimlerinde ve bez üzerine bastığı çalışmalarında da görülmektedir. Baskı yüzeyi olarak kâğıdın yanısıra bez, tuval ve farklı malzemeler de kullanılmış ve bunların bir kısmı çerçevelenmeden sergilenmiştir. Bu çalışmaların baskıresmi kolaj ile buluşturmasının yanısıra, baskıresmin farklı meteryallerle ve hazır nesnelere birlikte kullanılabilmesinin de yolunu açmıştır (Esmer, 2014).

Andy Warhol, serigrafileri ve sayısız özgün çoklu ortam yapıtını içeren çalışmalarıyla 1960’ların Pop Art hareketine ivme kazandırmayı başarmıştır. Cesur serigrafileri, Brillo kolileri ya da Campbell konserve kutuları gibi seri üretilen bilindik ürünleri alıp birer sanat eseri olarak sunmuştur.

Resim 6: Andy Warhol “Campbell’s Soup” Serigrafi Baskı- 1968 (Wikiart-2019)

Bu gelişmeler sonucunda 1960’lı yıllardan itibaren kavramsal sanat, performans sanatı, yoksul sanat, fluxus gibi sanatta biçimciliğe karşı çıkan, düşüncenin ön planda olduğu anlayışlar ortaya çıkmıştır. Bu

yeni sanat anlayışları; farklı malzeme ve teknikler kullanarak disiplinlerarası bir yaklaşım sergilemekle birlikte sanatlar arasındaki ayrım çizgilerini de yok etmektedir. 1970'lerde Almanya'da ortaya çıkan Yeni Dışavurumculuk akımıyla sanatçılar baskı sanatlarına yeni bir soluk getirmişlerdir. Çalışmalarında savaş, ölüm, politika ve ekonomi gibi toplumsal içerikli konuları ele alan sanatçılar, çeşitli tekniklerle birlikte baskı kalıplarını kullanmış ve ağacın dokusal etkilerinden yararlanarak büyük boyutlu baskiresimler üretmişlerdir. Bu sanatçılar arasında Karl-Heinz Kliemann, Horst Janssen, Wolfgang Mattheuer, Sigmar Polke, Gerhard Richter, Anselm Kiefer, Georg Baselitz ve Jörg Immendorff gibi ünlü isimler yer almaktadır (Tallman, 1996:178).

Diğer sanat dallarında olduğu gibi baskiresimde de gelişen teknoloji ile birlikte farklı teknikler kullanılmaya başlanmış, farklı uygulamaların öne açılmıştır. Baskiresmin yaygınlaşması için süregelen çabalar sonucunda yeni yöntemler denenmiş, genel tüketim malzemeleri kullanılarak baskı çalışmaları yapılmıştır. Böylece basım sayısındaki sınırın ötesine geçilmiş ve baskiresim günlük yaşamla olan etkileşimini kuvvetlendirmiştir.

Baskiresim teknikleri, etkili sonuçlar alabilmeyi mümkün kılan teknik altyapısıyla, boyut sınırlarının aşıldığı ve sanatçıların anlatım beklentilerine cevap veren yönleriyle başka araçlarla elde edilemeyen kendine özgü niteliklere sahiptir. Pop Art'tan itibaren baskiresim teknikleri, sanatçıların ilgisini çekerek yapıt verdikleri bir alan olarak karışımıza çıkmaktadır (Esmer, 2014).

1990'lı yıllara kadar devam eden bir süreç sonucunda baskiresmin daha geniş kitlelere ulaşma hedefi ve daha etkili sonuçlar alabilmek için deneysel yöntemler kullanılmıştır. Teknik ve teknolojik gelişmeler sanatçıları yeni bir anlayış ile eserler üretmeye itmiş ve baskiresimde farklı uygulamalar karışımıza çıkmıştır. Baskı sanatları sınırlı basım adedi geleneğinin ötesinde bir yaklaşımla diğer disiplinlerle olan bağını da güçlendirmiştir (Ateş, 2017:205).

Sanatçıların baskı tekniklerine yönelik arayışları ve yeni yaklaşımları modern çağın gerekliliklerini karşılayan, geliştirmeye açık deneysel teknikleri ortaya çıkarmıştır. Baskiresimdeki yenilik arayışları sanatçıları farklı yöntemleri bir arada kullanmayı denemeye itmiş, bu doğrultuda geleneksel ve çağdaş yöntemlerin bir arada kullanılmasıyla melezbaskı diye adlandırabileceğimiz yeni çalışmalar ortaya çıkmıştır. Disiplinlerarası yaklaşımların yaygınlaşmasıyla da baskiresim bu korunaklı katı kurallarının önemli bir değişim geçirdiği görülmektedir.

“Deneysel yöntemlere olanak veren Splitgraphic Uluslararası Baskı Sanatları Bienali, Szeklerland Uluslararası Baskı Sanatları Bienali, Krakow Uluslararası Baskı Sanatları Trienali, Douro Uluslararası Baskiresim Bienali, Uluslararası Ljubljana Baskı Sanatları Bienali, Alman Uluslararası Baskı Sanatları Sergisi'nin yanı sıra Ulus Uluslararası Baskiresim Trienali, Guanlan Uluslararası Baskı Sanatları Bienali, Sofya Uluslararası Baskı Sanatları Trienali, Ural Uluslararası Baskiresim Trienali, José Guadalupe Posada Uluslararası Baskı Sanatları Bienali, Varna Uluslararası Baskı Sanatları Bienali, Lodz Uluslararası Baskı Sanatları Bienali, Xuyuan Uluslararası Baskı Sanatları Bienali gibi etkinlikler baskı sanatlarının geleneksel anlayışı doğrultusunda düzenlenmektedir” (Ateş, 2017:206).

Ulusal ve Uluslararası sergiler, bienaller, trienaller, konferanslar, çalıştaylar gibi sanat etkinlikleri çağdaş baskıyı bugünkü haline getirerek baskının geniş kitleler tarafından anlaşılıp benimsenmesine ve başlı başına bir disiplin olarak varlığını etkin bir şekilde sürdürmesine olanak sağlamıştır.

Geleneksel yaklaşımlardan deneyselle doğru giden süreçte baskı sanatlarında çok yönlü yapılar ortaya çıkmıştır. Günümüzde sanatçıların birçoğu baskiresimlerini bir araya getirerek bir düzenlemenin objeleri olarak tasarlamıştır. Farklı şekillerde bir arada yer alan bu parçalar, yeni ifade biçimlerini ortaya çıkarmıştır. Sergilerde belirli bir yerleştirme planıyla yer alan bu eserler; teknik ve teknolojik gelişmeleri yansıtmaktadır. Hem teknolojideki gelişmeler hem de yeni yöntem arayışları 20. ve 21. yüzyılda baskiresim basımdaki sınırının çok ötesinde uygulamalara götürmüştür. Baskiresim eserleri duvarlarda sergilemenin ötesinde çok geniş alanlarda üç boyutlu düzenlemelerin bir parçası olarak sergilenmiştir. Bu doğrultuda baskiresim eserleri üretilmiş ve bu şekilde sergilenebilecek eserler seçilmeye başlanmıştır (Ateş, 2017:204-207).

4. SONUÇ

20.yüzyılın ortalarından başlayarak yaşanan bilimsel ve teknolojik değişimler çağdaş sanat anlayışlarında bir takım değişimlerin yaşanmasına neden olmuş, bu değişim ve gelişim süreçlerinden, baskıresim sanatı da etkilenmiş ve de toplumları etkilemiştir. Özellikle disiplinlerarası etkileşimin fazlasıyla hissedildiği popart akımı ile birlikte sanatçıların daha çok dikkatini çekmeye başlayan baskıresim, geleneksel tavrından belirli ölçülerde uzaklaşmış fotokolaj ve frotaj gibi tekniklerin bir parçası olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bunun yanı sıra seri üretime ve çoğaltıma imkân sağlaması nedeni ile tercih edilen serigrafi baskı tekniği Warhol'la birlikte kağıt yüzeyler haricinde, tuval üzerinde de kullanılmış ve bu sayede sadece geleneksel baskı tekniklerinin değil, aynı zamanda tuval resminin de yeniden yorumlanmasına neden olmuştur. Benzer yaklaşımları Rauschenberg'in fotokolaj tekniğinden faydalanarak oluşturduğu kombine resimlerinde ve tuval bezi üzerine bastığı çalışmalarında da görmek mümkündür.

Teknolojide görülen hızlı değişimlerin baskı sanatlarında oluşturduğu etki geleneksel baskı teknikleri üzerinde değişime yol açmış ve yeni çalışmalar, arayışlar, farklı disiplinlerin bir arada kullanılması, büyük boyutlu eserler baskıresme başka bir ivme getirmiş, sınırları genişletmiştir. Çağımız insanı için son derece önemli olan iletişim konusunda, sanatçılar ve sanat eğitimcileri üstlenmiş oldukları misyonu büyük bir özveri ile gelecek nesillere taşıma gayreti içerisindeyler. Sanat sonu olmayan bir kavramdır. O halde plastik sanatların bir alanı olan baskıresim sanatı da deneme ve yeniliğe imkân veren doğası gereği gelişmeye ve değişmeye devam edecektir.

KAYNAKLAR

- AKARSU, B. (1994). *Çağdaş felsefe*. İstanbul: İnkilap.
- ARTUN, A. (2013). *Sanat manifestoları "Avangard sanat ve direniş"* (U. Kılıç, Çev.). İstanbul: İletişim.
- ATEŞ, S. K. (2017). Baskı sanatlarının günümüz örnekleri. *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 7(15),199-210.
- AYSAN, Ş. (1985). "Sanatsal Serigrafi", Sanat Çevresi, Mayıs.
- ESMER, H. (2014). Baskı resimde deneysel arayışlar. http://hayriesmer.com/makale/baskiresimde-deneysel-arayislar/53?ln=tr_sayfasından_erişilmiştir.
- FINEBERG, J. (2014). *1940'tan günümüze sanat* (S. Atay& S. Eskier, Çev.). İzmir: Karakalem.
- FISCHER, E. (2012). *Sanatın gerekliliği* (C. Çapan, Çev.). İstanbul: Sözcükler
- GOMBRICH, E. H. (2011). *Sanatın öyküsü*. İstanbul: Remzi.
- GRABOWSKI, B. and FICK, B. (2009). *Printmaking*, London: Laurence King Publishing Ltd.
- GRZYMKOWSKI, E. (2015). *Sanat 101* (D. Orhan, Çev.). İstanbul: Say.
- HELLER, J. (1972). *Printmaking Today*, USA: Holt Rinehart and Winston, Inc.
- PEKMEZCİ, H. (1992). *Tüm Yönleri İle Serigrafi İpek Baskı*. Ankara: İlke Yayıncılık
- RONA, Z. (2008). Pop art, Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi. İstanbul: Yapı ve Endüstri Merkezi Yayınları, Cilt:3.
- TALLMAN, S. (1996). *The Contemporary Print: From Pre-Pop to Postmodern*. Londra: Thames & Hudson.
- YILMAZ, M. (2006). *Modernizmden postmodernizme sanat*. Ankara: Ütopya.